

O PAGINĂ DE EROISM ÎN ISTORIA ROMÂNEASCĂ A SECOLULUI XVII. LUPTA DE LA HOTIN — 1673

ALEXANDRU N. TOMESCU

Pericla care urmează îndrăzneței lupte antiotomane din anii 1657—1660 este considerată, în general, una de decădere pentru țările române. Autoritatea centrală scade vizibil, ca și durata domniilor din Moldova și Țara Românească. Situația nu este cu mult diferită nici pentru Transilvania, unde, deși există o stabilitate a domniei, principele Mihail Apaffi (1661—1690) se dovedește a fi slab, lipsit de autoritate, aflat sub influența mării nobilimi.

Se accentuează luptele între partidele boierești. Forța economică și militară se reduce și, o dată cu aceasta, scade capacitatea de apărare a țărilor noastre. Paralel, Poarta se află într-o perioadă de redresare, atinând, la 1672, maxima expansiune teritorială. Acest fapt, îmbinat cu slăbirea țărilor române, are drept consecință amestecul crescând al Porții aici. Obligațiile țărilor române cresc, turcii au un cuvânt din ce în ce mai greu de spus în stabilirea domnilor. Totodată, turcii realizează un control tot mai strict asupra domnitorilor români, chemându-i la Constantinopol și favorizând așezarea în țările noastre a numeroase elemente de origine greacă. Mai mult decât atât, Turcia avusese, la 1660, chiar intenția transformării Țării Românești în pasalâc¹.

Nu numai Turcia cunoaște acum o perioadă de redresare. Același lucru se întâmplă și cu regatul polonez, în timpul domniei lui Sobieski (1674—1696), ultima perioadă de glorie a Poloniei medievale. Se afirmă, deasemenea, în această perioadă, alte două state. Astfel, Austria își continuă ascensiunea, crescând permanent presiunea ei asupra Transilvaniei, iar Rusia este și ea la începutul drumului care o va transforma, în secolele următoare, într-o mare putere.

Condițiile interne și externe ale acestor ani reduc foarte mult posibilitățile continuării luptei antiotomane comune a țărilor noastre. Și totuși, chiar în aceste condiții deosebit de dificile ce caracterizează ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, putem consemna îndrăznețe acțiuni antiotomane ale românilor, inițiate în colaborare de către domnitorii români cum au fost cea din 1664, de la Levice, în Slovacia și mai ales, aceea din 1673, de la Hotin, cea mai importantă ridicare la luptă din această perioadă, episod care constituie subiectul prezentei lucrări².

Inițiatorii curajoasei acțiuni de la Hotin au fost domnitorii Munteniei și Moldovei, Grigorie Ghica și Ștefan Petriceicu,

Grigorie Ghica mai domnise în Țara Românească, între anii 1660—1664. Atunci, el își legase numele de acțiunea antiotomană de la Levice, din 1664. Acolo, trupele române, silite să participe alături de turci, se prezentaseră cu mare întârziere pentru joncțiunea cu otomanii². Apoi, la asediarea de către turci a cetății Levice, din inițiativa domnitorului muntean, „care s-au fost înțeles cu nemții”³, trupele țărilor române nu

opun rezistență armatei austriece, ceea ce determină înfrângerea turcilor⁴.

Din păcate, austriecii nu continuă acțiunea, încheind pace cu turcii, iar Grigorie Ghica este mazilit, fiind nevoit să fugă din țară⁵. El trece mai întâi în Polonia, apoi în Transilvania petrecând apoi cea mai mare parte a celor peste șapte ani de exil la Viena și Venetia⁶.

La începutul anului 1672, Grigorie Ghica găsește momentul favorabil pentru recăpătarea domniei Munteniei, la mazilirea lui Antonie-vodă din Popești. După cum consemnează cronica : „atuncea și Grigorie-vodă încă venise din Țara Nemțească că-l ertase împărăția“, iar oamenii lui „cu mulți bani au dus domnia lui Grigorie-vodă“⁷. Noul domnitor ajunge la reședința sa din București la 20 martie 1672⁸.

Timp de peste un an, Grigorie Ghica, va pregăti cu minuțiozitate o nouă ridicare la lupta antiotomană a țărilor române, ridicare ce ar fi avut, după părerea sa, mai mulți sorti de izbândă decât cea de la Levice din 1664. În acest scop, domnitorul ia măsurile socotite necesare pen'ru întărirea țării, creșterea autorității domnești, sporirea capacității de luptă a românilor.

Grigorie Ghica ia măsuri în scopul redresării finanțelor, pentru umplerea visteriei, în special prin obținerea de bani de la boierii potriviți⁹. Caută să restabilească ordinea în țară, ceea ce ar fi avut ca urmare redresarea economiei. El nu luase măsuri decât împotriva boierilor care i se împotriviseră, în special celor din partida Cantacuzinilor, în timp ce, așa cum spune Cronica, „alți boieri și slujitori și birnici, toți era veseli de venirea lui Grigore-vodă, că era om bun, cu toți... și domnea cu pace și liniște“¹⁰. În scopul întăririi autorității domnești, boierii Cantacuzini, care se opuneau politicii lui Grigorie Ghica, sunt excluși din divan și arestați¹¹. Același scop l-a avut și înlocuirea mitropolitului Țării Românești Theodosie cu Varlam, „pe care-l știa că va fi în sfat asemenea cu dânșii, prpecum au și fost“¹²:

Este remarcabilă, în special pentru acea perioadă deloc favorabilă, preocuparea domnitorului pentru întărirea armatei. Este semnificativă, în acest sens, prezentarea oștirii muntene în lupta de la Hotin : „strângându-și din toate breasile : călărași, dorobanți, rosăi, visterniceii, spă-tărei, postelniceii, stolniceii, vorniceii, păhărniceii, le-au făcut steaguri și le-au dat tuturor sulite văruite și cu prapore, fealuri-fealiuri, fieștecare după breasla lor și au făcut oaste frumoasă, atâta cât... s-au mirat și împă-ratul și toți turcii de oști ce avea Grigorie-vodă frumoase“¹³. Se regăsesc în armata munteană toate categoriile de arme specifice timpului cavalerie, infanterie¹⁴ și chiar artilerie¹⁵. Grigorie Ghica consideră necesară efectuarea unor schimbări în conducerea armatei sale înaintea luptei de la Hotin, numind semenilor „alte căpetenii“¹⁶.

O coordonată deosebit de importantă a politicii lui Grigorie Ghica a constituit-o atragerea celorlalte două țări surori în acțiunea proiectată. Era clar că Gheorghe Duca, domnitorul Moldovei (1665—1666) și (1668—1672), care își demonstrase în repetate rânduri fidelitatea față de turci și care sprijinea partida Cantacuzinilor din Țara Românească, ascunzându-l la el pe Șerban Cantacuzino, nu putea fi omul potrivit cu care să colaboreze Grigorie Ghica într-o acțiune antiotomană. Ca urmare, în vara anului 1672, domnul Munteniei găsește prilejul pentru a-i

determina pe turci să-l înlocuiască pe Duca. Astfel, după cum arată Cronica, Grigorie Ghica „au îndemnat pă boierii moldoveni de l-au pârât la împărăție... den domnie l-au scos și au pus domn pe Ștefan Petriceicovodă”¹⁷. A contribuit la luarea acelei hotărâri de către turci și neasigurarea decât în mică măsură, de către Gheorghe Duca, a hranei necesare armatei otomane¹⁸. Între Ghica și noul domnitor moldovean se stabilesc, încă de la început, relații bune, în așa măsură încât, imediat, Șerban Cantacuzino „temându-se de Ștefan-vodă Petriceicu să nu-l dea în mâinile lui Grigore-vodă”, este nevoit să fugă în Turcia¹⁹. Domnitorii Țării Românești și Moldovei vor conlucra, după cum se va vedea, foarte strâns la pregătirea curajoasei acțiuni antiotomane din 1673.

Grigorie Ghica întreține, în ambele sale domenii, bune relații și cu principel Ardealului, Mihail Apaffi. În 1664, când domnitorul muntean a fost mazilit, el a găsit pentru sine și familia sa sprijin în Transilvania²⁰. Apoi, în 1672, când revine la tron, Ghica l-a asigurat din nou pe Apaffi de prietenie sa²¹. Domnitorul Țării Românești se preocupă și de situația bisericii ortodoxe românești din Transilvania, o dovadă în acest sens fiind încheierea cu Gheorghe Brancovici, fratele mitropolitului Ardealului, Sava Brancovici, a unei înțelegeri secrete, care prevedea „binele comun și întărirea bisericii ortodoxe”²². În octombrie 1673, Grigorie Ghica îl va înștiința pe Apaffi de intențiile sale de luptă antiotomană, propunându-i să colaboreze²³. Principele nu a avut suficient curaj pentru a da curs acestei invitații, dar totuși, considerăm semnificativ faptul că la Hotin, nu a sprijinit în vreun fel nici pe turci, deși fusese solicitat în acest sens²⁴.

Un moment care întărește, prin consecințele sale, hotărârea românilor de a se ridica din nou la luptă împotriva turcilor este conflictul turco-polon din 1672. Izbucnit datorită neînțelegerilor dintre poloni, pe de o parte, hatmanul Petru Doroșenko și tătari, pe de altă parte, conflictul nu a putut fi aplanat prin medierea domnitorilor țărilor române²⁵. Ca urmare, se ajunge la război, însuși sultanul Mehmet al IV-lea, în fruntea unei armate numeroase, venind, prin Moldova, la Camenița, în sudul Poloniei. Domnitorii români, Grigorie Ghica și Gheorghe Duca, iar după mazilirea acestuia, în condițiile arătate, Ștefan Petriceicu, sunt nevoiți să participe la luptă alături de turci, iar Apaffi trimite zaherea. Era, desigur, prea devreme pentru ca proiectata acțiune antiotomană să se declanșeze, mai ales că forțele turcești erau deosebit de puternice, în contrast cu cele poloneze. Profitând de dezechilibrul de forțe creat, turcii, cu sprijinul tătarilor și al hatmanului Doroșenko, pradă partea de sud a Poloniei, cucerind o serie de cetăți. Momentul cel mai important al războiului îl constituie asediul Cameniței, cetate cu o deosebită importanță strategică. După o rezistență susținută, condusă de nobilul polonez Wolodiowski, cetatea este cucerită de turci. Numeroase trupe otomane, bine înarmate, rămân la Camenița, iar cetatea este reparată și întărită. Polonezii cerând pace, se încheie un tratat care prevedea cedarea de către Polonia a Cameniței și zonei înconjurătoare, precum și plata unui tribut anual către Turcia²⁶. Apoi trupele turcești se retrag, iar domnul Moldovei, Ștefan Petriceicu, primește sarcina de a apăra Hotinul, punct de o deosebită importanță strategică, a cărui pierdere ar fi avut urmări grele pentru Poartă, ducând la izolarea totală a Cameniței²⁷.

Războiul turco-polonez din 1672 a avut numeroase consecințe negative pentru țările noastre. Astfel, la obligația țărilor române de a asigura hrana armatei otomane, s-a adăugat jaful practicat de trupele sultanului la trecerea lor pe teritoriul românesc²⁸. S-a instituit, de asemenea, o obligație nouă pentru Moldova; aceea de a asigura, din visteria sa, întreținerea trupelor turcești de la Camenița²⁹. Se adaugă consecințe de natură strategică. Astfel, ocuparea Cameniței a însemnat, practic, înconjurarea Moldovei de către trupele turcești, posibilitatea exercitării unui control și mai strict asupra domnitorilor acestei țări. Foarte greu sunt convinși turcii să nu lase trupe și la Hotin, în cele din urmă încredințând, cum am văzut, paza acestei cetăți lui Ștefan Petriceicu³⁰. Așa cum foarte concis arată Ion Neculce, „așezându-să în Hotin pașa, deci în Moldova, n-are di ce mai domni domnul”³¹.

Toate acestea îi determină pe domnitorii români să își întelească eforturile în vederea pregătirii luptei împotriva turcilor. Totodată, dându-și seama că forța militară a țărilor noastre este insuficientă pentru ca românii să poată face față singuri oștirii otomane, Grigorie Ghica și Ștefan Petriceicu vor acționa, de comun acord, printr-o intensă activitate diplomatică, pentru a obține sprijinul puterilor creștine în lupta împotriva Porții. În același timp, ei se vor preocupa și de asigurarea unui statut favorabil țărilor române în eventualitatea victoriei împotriva Turciei, pentru a evita trecerea de sub dominația otomană sub ocupația altei puteri.

Grigorie Ghica avusese relații strânse, încă din perioada exilului său, atât cu dogele Veneției³², cât și cu papalitatea³³. Astfel, în primăvara anului 1672, domnul Țării Românești mulțumește dogelui pentru sprijinul pe care acesta i-l acordase la recăpătarea domniei³⁴. Relații bune existau între țările române și Rusia, o dovadă importantă constituind-o călătoria mitropolitului transilvan, Sava Brancovici, la Moscova, în 1668, prilej cu care a prezentat țarului Alexei Mihailovici un memoriu redactat în numele tuturor românilor și al popoarelor balcanice³⁵.

O susținută activitate diplomatică are loc în tot cursul anului 1673. În scrisorile trimise de către domnitorul Moldovei, Ștefan Petriceicu și în cea a arhiepiscopului Sofiei, Petru Deodat, către conducerea Veneției și Genevei, în martie 1673, se arată intenția țărilor române de a se ridica la luptă împotriva turcilor, solicitându-se sprijinul celor două state italiene. Se amintește și de ajutorul sigur pe care acțiunea l-ar primi din partea popoarelor balcanice³⁶. În primăvara anului 1673, pleacă într-o importantă solie vicarul apostolic al Moldovei, Petru Parcevici, arhiepiscopul de Marcianopolis. În aprilie 1673, Petru Parcevici, sol al domnitorilor Moldovei și Munteniei, oferă regelui Poloniei, Mihail Wisnowecki, cooperarea militară a țărilor române împotriva Turciei³⁷. În mai 1673, noi soli ai țărilor noastre se află la Varșovia, pentru a solicita intrarea trupelor polone în Moldova³⁸, în septembrie vine o nouă solie, care cere același lucru, preocupându-se și de discutarea statutului țărilor române în cazul victoriei antiotomane³⁹. Arhiepiscopul de Marcianopolis străbate, în continuare, capitalele Europei creștine, pentru a obține ajutor împotriva Turciei. Astfel, în august 1673, solul lui Ștefan Petriceicu și al lui Grigorie Ghica, se află la Viena⁴⁰, iar în toamnă la Veneția, Genova și Roma⁴¹. Fructuoasă s-a dovedit a fi, până la urmă, intervenția la regele Poloniei, celelalte puteri nesprijinind în nici un fel iniția-

tiva de răscoală antiotomană a românilor. Sigur, Polonia a organizat campania antiotomană din 1673 în scopul satisfacerii propriilor interese, dar acesta a constituit, în același timp, momentul favorabil îndelung așteptat de către domnitorii Moldovei și Munteniei.

Neplata tributului de către Polonia are ca urmare declarația de război a Porții, trupe numeroase, în frunte cu sultanul Mehmet al IV-lea, ajungând, în iulie 1673, până la Isaccea, unde, datorită unor dificultăți financiare, oastea otomană staționează foarte mult. În timpul acesta, armata polono-lituaniană, condusă de marele hatman Ioan Sobieski (în lipsa regelui Mihail Wisnowiecki, care, fiind bolnav, rămăsese la Cracovia) înaintează spre sud, trece Nistrul în Moldova și se îndreaptă spre Hotin⁴². În imposibilitatea de a folosi întreaga armată, datorită dificultăților financiare amintite și sosirii toamnei, și apreciind greșit capacitatea de luptă a forțelor poloneze, sultanul hotărăște ca, pentru apărarea Hotinului și a podului de peste Nistru, singura legătură cu cetatea Camenița, să meargă o oaste turcească condusă de valiul de Silistra, Sarî Hussein-pașa. Alte trupe turcești, circa 12 000 de ostași, sunt păstrate în rezervă la Țuțora, în apropiere de Iași⁴³. La Hotin trebuiau să sosească și unele trupe tătarăști, care, însă n-au reușit să ajungă la timp⁴⁴. Sunt solicitați să participe, conform unei obligații a țărilor române instituite în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și domnitorii Munteniei și Moldovei, Grigorie Ghica și Ștefan Petriceicu⁴⁵. Pentru a-și asigura loialitatea domnilor români, turcii îi obligă să trimită ostatici la Constantinopol. Grigorie Ghica este nevoit să-și trimită la Poartă soția și copiii⁴⁶, iar Ștefan Petriceicu patru boieri de frunte⁴⁷. Cu toate acestea, domnitorii români nu vor renunța la planurile lor, și le vor pune în aplicare la momentul oportun, acționând la Hotin de partea trupelor poloneze și determinând o catastrofală înfrângere a turcilor.

Izvoarele prezintă opinii diferite în legătură cu raportul de forțe în lupta din noiembrie 1673. Cronicile turcești vorbesc de un efectiv de 30 000 de turci⁴⁸. Unul dintre participanții la luptă, aflat în tabăra lui Sobieski, dă cifra de 80 000 de turci și 70 de tunuri, efective desigur exagerate, autorul dorind să dovedească inferioritatea numerică în care s-ar fi aflat oastea creștină⁴⁹. Cronicarul Radu Popescu arată că „era și turci puțin și leași mulți”⁵⁰, iar Ion Neculce, vorbind de categorica înfrângere a turcilor, dă cifra de 18 000 de morți⁵¹. Având în vedere toate acestea, suntem de părere că cele două armate au fost de forțe apropiate, dar acțiunea românilor a rupt acest echilibru, determinând catastrofa înfrângere a trupelor otomane.

Condițiile inițiale de luptă nu păreau prea favorabile pentru polonezi, care aveau ca obiective cucerirea cetății Hotin și a podului de peste Nistru. Cetatea situată pe malul drept al Nistrului, între două stânci, era de formă pătrată, cu patru turnuri mari, aflate în stare bună, practic inaccesibilă pe trei din laturile sale și puternic întărită de turci pe cea-laltă latură, prin lucrări care duraseră mai multe luni. Podul de peste Nistru era apărat atât de cetatea Hotinului și tabăra turcească, cât și pe celălalt mal, de o fortăreață pătrată, cu patru turnuri rotunde, întărită cu lemn de stejar⁵². Turcii își așezaseră tabăra, întărind-o cu șanțuri, în apropierea cetății Hotinului, pe malul drept al Nistrului, iar muntenii și moldovenii, în număr de circa 5 000, într-o tabără mică, separată de turci. După cum arată Cronică, „Turcii... făcut-au șanțuri lângă cetatea

Hotinului ș-au intrat în șanțuri iar moldovenii și cu muntenii, osăbiți în alte șanțuri, încungiuțați”⁵³. Această așezare constituie și o dovadă a neîncrederii turcilor în domnitorii români, sistemul de întocmire a taberei permițând, după părerea lui Hussein-pașa, posibilitatea de a controla mișcările armatei române. Neîncrederea turcilor sporește, după ce, întrebat de către comandantul turc cu privire la tactica de luptă preconizată, Grigorie Ghica se străduiește să-l convingă că nu este indicată folosirea șanțurilor, și că ar fi mai favorabilă pentru turci lupta în câmp deschis, aducând argumentul că armata otomană nu este obișnuită să acționeze în mijlocul unor fortificații. Grigorie Ghica mai adăugă că, în caz de înfrângere, situația se va schimba după sosirea întăririlor așteptate⁵⁴. Este interesant de semnalat faptul că Philippe Masson du Pont, participant la lupta în tabăra polonă, arată că Sobieski spera ca turcii să părăsească întăriturile și să iasă pentru luptă în câmp deschis⁵⁵. Reiese astfel foarte clar, încă de acum, existența unei înțelegeri între Grigorie Ghica și comandantul polonez. Hussein-pașa nu acceptă însă tactica preconizată de domnitorul român hotărând ca infanteria să lupte la adăpostul șanțurilor, iar cavaleria să încerce o ofensivă împotriva polonilor, în afara taberei⁵⁶.

În același timp, Sobieski își așezase tabăra tot pe malul drept al Nistrului, în aval față de cea turcească⁵⁷.

Domnitorii români acționează de la început în favoarea polonezilor, furnizându-le informații: „fost-au trimițând craiul oameni iscoade și, cu ajutorul domnilor, umblau iscoadele printre turci în toate zilele”⁵⁸.

Momentul așteptat pentru trecerea la acțiunea antiotomană deschisă este prilejuit românilor de începerea luptei, în dimineața de 10 noiembrie 1673. Armata creștină își dispune efectivele pe terenul din față taberei turcești, în singurul loc accesibil pentru un atac, la dreapta fiind așezate trupele polone, iar la stânga cele lituanice⁵⁹. Se găsea, de asemenea, în tabăra lui Sobieski, și fostul domnitor român Constantin Șerban, cu o sută de călăreți⁶⁰. Conform planului stabilit de Hussein-pașa, în timp ce infanteria turcă rămâne în întărituri, cavaleria, împreună cu cei 5 000 de români, trece la ofensivă⁶¹.

Acesta este momentul ales de domnitorii români pentru a părăsi pe turci și a trece de partea polonilor. În timp ce toate izvoarele istorice sunt categorice în ceea ce privește trecerea lui Ștefan Petriceicu de partea lui Sobieski⁶², doar unele dintre ele consemnează același lucru și despre Grigorie Ghica⁶³, altele arată că doar oastea munteană, fără domnitor, ar fi trecut în tabăra polonă⁶⁴. Cronicarul Radu Popescu arată chiar că acțiunea boierilor munteni s-ar fi petrecut fără știrea lui Grigorie Ghica și că domnitorul ar fi încercat să ia și unele măsuri împotriva celor vinovați⁶⁵. Ghica ar fi rămas, conform acestei versiuni, în tabăra turcească și ar fi fost făcut apoi prizonier de către poloni, în timpul luptei, neopunând rezistență, astfel încât „Sobieski hatmanul... în cinste l-au primit, zicând să rămâie în protecția crăiei lor”⁶⁶. Oricum, din toate izvoarele, un lucru reiese foarte clar: Grigorie Ghica a acționat alături de Ștefan Petriceicu, în lupta de la Hotin, în favoarea polonezilor. El a considerat însă necesar, după câte se pare să-și ia unele măsuri de precauție, pentru eventualitatea înfrângerii polonilor sau necontinuarii de către aceștia a acțiunii împotriva turcilor, măsuri care s-au

dovedit, în perspectivă, utile. Potrivit Cronicii „domnul chivernisind, iar den oastea lui nici unul n-am perit, nici țara nu s-au robit”⁴⁷.

Trecerea trupelor române de partea polonezilor răstoarnă raportul de forțe. Este vorba atât de faptul că turcii pierd 5 000 de oameni, care se alătură armatei lui Sobieski⁶⁸, cât și de schimbarea moralului celor două armate, acțiunea românilor determinând bucurie și optimism în tabăra poloneză, dezordine și teamă, mergând până la panică, în cea otomană⁶⁹. Imediat, ofensiva cavaleriei turcești este compromisă, oștenii se retrag în interiorul fortificațiilor⁷⁰.

În ziua următoare, 11 noiembrie, pe o vreme foarte friguroasă, aliații, între care „erau și mulți de-ai noștri, amestecați cu leașii”⁷¹, trec la ofensivă împotriva taberei otomane. Cavaleria găsește o breșă în apărarea turcilor, pe ripa stângă, prin locul părăsit de trupele române în ajun⁷². În același timp, infanteria cucerește o parte a fortificațiilor otomane, pătrunzând în tabără și capturând o parte a artileriei. În continuare, au loc lupte puternice pentru cucerirea întregii tabere și, în paralel, se încearcă de către aliați ocuparea podului de peste Nistru, care reprezenta unica posibilitate de retragere a turcilor spre Camenița⁷³.

Izvoarele istorice, inclusiv cronicile turcești, sunt categorice, în a zugrăvi o severă înfrângere a armatei otomane. Astfel, după pătrunderea în tabără a trupelor aliate, turcii, văzându-și compromise pozițiile, încearcă să se retragă pe pod, pe celălalt mal al Nistrului, spre Camenița. Nu reușesc însă să treacă decât puține trupe, cele care au fugit primele, conduse de Hussein-pașa. Aceasta deoarece podul cedează rapid, atât datorită îmbulzelii armatei otomane, intrată în panică, cât și acțiunii întreprinse de aliați pentru distrugerea lui. Odată cu prăbușirea podului, pentru majoritatea trupelor turcești retragerea este tăiată. Pierderile în rândurile lor sunt numeroase: mulți cad în luptă, alții se îneacă în Nistru, numărul morților ridicându-se la circa 18 000, în timp ce aliații pierd doar 2000 de ostați. Garnizoana Hotinului, aflată în imposibilitate de a mai apăra cetatea se predă. Armatele aliate capturează numeroase arme, muniții, tunuri, cai⁷⁴.

Se obține astfel, datorită acțiunii românilor, o categorică victorie antiotomană. Se deschidea chiar perspectiva continuării luptei și, la un moment dat, așa cum arată cronica lui Ioan Neculce, se realizase o înțelegere în acest sens: „Leșii... chemat-au pre acești domni de sau sfătuit să purceadă în gios, să treacă Dunărea în Țara Turcească. Și au orânduie pre moldoveni și pre munteni să meargă înainte pe Prut să le fie de strajă și să strângă oștii zaherea”⁷⁵.

Intențiile lui Sobieski se modifică însă curând, datorită mai multor factori: plecarea trupelor lituaniene, iarna deosebit de grea, moartea regelui Mihail Wisnowieski, care deschidea pentru marele hatman perspectiva de a obține tronul Poloniei. Ca urmare, Sobieski pleacă cu oastea sa la Cracovia, unde urma să fie ales noul rege, lăsând în sprijinul românilor doar un corp de oaste de 8 000 de oameni⁷⁶.

Intuind că polonezii nu vor continua acțiunea și profitând de faptul că se arătase prudent la Hotin, păstrând o porțiță de scăpare în relațiile cu Poarta, Grigorie Ghica își dovedește din nou calitățile de bun diplomat, venind în tabăra de la Isaccea și păcălindu-i încă o dată pe turci, în așa măsură încât pentru dezastrul de la Hotin este acuzat și pedepsit doar Hussein-pașa, iar domnitorul român își menține, din pă-

cate pentru scurt timp, tronul⁷⁷. În același timp, el ia legătura cu Sobieski, justificându-se pentru acțiunea sa și oferindu-și serviciile pentru o pace avantajoasă cu Turcia⁷⁸. Celălalt domnitor român, Ștefan Petriceicu trădat de boieri, este mazilit și în locul lui turcii numesc pe Dumitrașcu Cantacuzino⁷⁹. Totuși, retragerea trupelor turcești pentru iernat favorizează pătrunderea lui Ștefan Petriceicu, cu sprijin polonez, fostul domnitor reluându-și tronul. Trupele lui sunt înfrânte, însă curând, la Movila Răbâii, de o oaste turco-tătară, și domnitorul este nevoit să se retragă în Polonia⁸⁰. O încercare similară are loc și în anul următor, când, în iulie, îl găsim pe Ștefan Petriceicu la Iași, dar pentru scurt timp⁸¹. Nici tratativele purtate de Ștefan Petriceicu și Constantin Șerban cu Rusia⁸² nu duc la rezultate concrete.

Curajoasa acțiune a românilor la Hotin nu a dus la recâștigarea independenței și nici la îmbunătățirea situației statelor noastre, aceasta din mai multe motive: neprimirea de ajutor din partea majorității statelor creștine, atitudinea lui Sobieski, care nu a exploatat suficient strălucita victorie obținută cu ajutorul românilor sub zidurile Hotinului, forțele militare puternice de care dispunem în momentul maximei lor expansiuni teritoriale, nealăturarea la acțiune, în mod deschis, a principelui transilvan Mihail Apaffi; se adaugă faptul că situația internă a statelor române în această perioadă nu permitea o luptă antiotomană deschisă de lungă durată, dusă doar cu forțe proprii și care să aibă sorti de izbândă. În aceste condiții, întoarcerea armelor împotriva turcilor, în focul luptei de la Hotin, constituia tot ce se putea realiza în acel moment.

Acțiunea românească de la Hotin are, în acest cadru o deosebită importanță. Ea a contribuit la menținerea, în continuare, a ideii luptei antiotomane unite a statelor române, expresie a conștiinței de neam și a dorinței nestrămutate de libertate a poporului nostru. Totodată, s-au perfecționat metodele de acțiune în scopul stabilirii de alianțe, diplomația căpătând, în condițiile scăderii forței militare, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul celui următor, un rol deosebit de important, în timpul domniilor lui Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir.

N O T E

1 *Istoria Țării Românești, 1290—1690 (Ietopisețul Cantacuzinesc)*, Ed. C. Grecescu și D. Simionescu, București, 1960, p. 144—145.

2 G. Kraus, *Cronica Transilvaniei, 1608—1665*, Ed. G. Duzinchevici și E. Reus-Mârza, București, 1965, p. 588; N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. I, București, 1895, p. 267—269.

3 Gh. Șincai, *Cronica românilor*, vol. III, București, 1886, p. 154.

4 *Cronici turcești privind țările române. Extrase*, vol. II, sec. XVII — începutul sec. XVIII, volum întocmit de M. Guboglu, București, 1974, p. 275 și p. 330; vol. III, sfârșitul sec. XVI — începutul sec. XIX, volum întocmit de M. A. Mehmed, București, 1980, p. 141; D. Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, Ed. R. Albala, București, 1973, p. 11; Gh. Șincai, *op. cit.*, p. 154.

5 *Istoria Țării Românești*, p. 152; R. Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, Ed. C. Grecescu, București, 1963, p. 132; I. Neculce, *Ietopisețul Țării Moldovei*, Ed. I. Iordan, București, 1980, p. 33.

6 I. Neculce, *op. cit.*, p. 34; A. Veress, *Pribeția lui Grigorașco-vodă prin Ungaria și aiurea în AARMSI I*, t. II, 1924, p.

- 7 Istoria Țării Românești, p. 164.
- 8 Ibidem.
- 9 Ibidem, p. 165 ; R. Popescu, op. cit., p. 150.
- Popescu, op. cit., p. 150—152.
- 10 R. Popescu, op. cit., p. 150—152.
- 11 Istoria Țării Românești, p. 164—166.
- 12 Ibidem, p. 169.
- 13 R. Popescu, op. cit., p. 150—151.
- 14 Cronici turcești..., vol. II, p. 202.
- 15 R. Popescu, op. cit., p. 156 ; N. Bălcescu, **Puterea armată și arta militară de la întărirea Principatului Valahiei. Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpul mării lor**, București, 1936, p. 59.
- 16 R. Popescu, op. cit., p. 156.
- 17 Ibidem, p. 151 ; I. Neculce, op. cit., p. 42.
- 18 Cronici turcești..., vol. II, p. 213—214, 275, 283, 325, 339, vol. III, p. 146.
- 19 R. Popescu, op. cit., p. 152—153.
- 20 A. Veress, *Pribeaga...*, p. 274.
- 21 Ibidem, p. 307.
- 22 Marina Lupaș, **Mitropolitul Sava Brancovici**, Cluj, 1938, p. 64.
- 23 A. Veress **Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești**, vol. XI, p. 144—146, nr. 107.
- 24 Cronici turcești..., vol. II, p. 222 și 339.
- 25 E. Hurmuzachi, **Documente**, V, partea 2, București, 1886, p. 129—130, nr. CXC VIII ; I. Moga, **Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfârșitul secolului al XVI-lea**, Cluj, 1933, p. 11—12.
- 26 Istoria Țării Românești p. 166 ; R. Popescu, op. cit., p. 150—151 ; I. Neculce, op. cit., p. 40—43 ; Cronici turcești..., vol. II, p. 222—230, 283—284, 339—340,
- 27 I. Neculce, op. cit., p. 43.
- vol. III, p. 142—147.
- 27 I. Neculce, op. cit., p. 43.
- 27 I. Neculce, op. cit., p. 43.
- 28 Călători străini despre țările române, vol. VII, București, 1980, p. 182—183 și 186.
- 29 Cronici turcești..., vol. II, p. 421.
- 30 I. Neculce, op. cit., p. 43—44.
- 31 Ibidem, p. 45.
- 32 E. Hurmuzachi, **Documente**, IX, partea I, p. 230, nr. CCCXIII și p. 236, nr. CCCXXII.
- 33 Ibidem, vol. V, partea 2, p. 113—115, nr. CLXXVIII.
- 34 Ibidem, p. 127—128, nr. CXC VII.
- 35 S. Dragomir, **Fragmente din cronica sârbească a lui Gheorghe Brancovici în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”**, II, Cluj, 1923, p. 50—62 ; I. Lupaș, **Documente istorice transilvane**, vol. I, Cluj, 1940, p. 312—314.
- 36 Călători străini..., vol. VII, p. 179—182.
- 37 E. Hurmuzachi, **Documente**, vol. IX, partea I, p. 269, nr. CCCLXXVI ; I. Hudîță, **Récueil des documents concernant l'histoire des pays roumains tirés des Archives de France à XVIe et XVIIe siècles**, Editura Viața românească, Iași, 1926, p. 182—183.
- 38 E. Hurmuzachi, op. cit., vol. IX, partea I, p. 271, nr. CCCLXXX.
- 39 N. Iorga, **Studii și documente cu privire la istoria românilor**, București, 1902, vol. IX, p. 156.
- 40 E. Hurmuzachi, op. cit., vol. V, partea II, p. 140—141, nr. CCXVIII ; vol. IX, partea I, p. 273, nr. CCCLXXXII.
- 41 Călători străini..., vol. VII, p. 182—183, 186—187.
- 42 Cronici turcești..., vol. II, p. 342—343.
- 43 I. Neculce, op. cit., p. 44 ; Cronici turcești..., vol. II, p. 343.
- 44 R. Popescu, op. cit., p. 154 ; Cronici turcești..., vol. II, p. 345.
- 45 Istoria Țării Românești, p. 168 ; R. Popescu, op. cit., p. 154 ; I. Neculce, op. cit., p. 44.
- 46 R. Popescu, op. cit., p. 154.
- 47 N. Iorga, **Studii și documente...**, vol. IX, p. 54—55.
- 48 Cronici turcești..., vol. II, p. 343.
- 49 Călători străini..., vol. VII, p. 281—282.